

Vabariigi President Riigikogu XIII koosseisu IV istungjärgu avamisel 12.09.2016

Lugupeetavad Riigikogu liikmed!

Teie uut tööaastat avades alustan sealt, kuhu jõudsin siinsamas auväärses saalis aprillis 2009, Asutava Kogu 90. aastapäevale pühendatud istungil, kutsudes meie parlamentarismi iga päev tugevdama, sest vastutustunnet ja riigimehelikkust ei ole kunagi liiga palju.

Meenutasin siis, et kui Eesti on riigi ja rahvana tegutsenud esindusdemokraatia ideaale silmas pidades, on meil läinud päris hästi; kui Eesti on aga sellelt teelt kõrvale kaldunud, siis on meil läinud päris halvasti.

Nii on see olnud ka ülejäänud maailmas. Demokraatiaga on lood väga halvasti seal, kus Montesquieu idee võimude lahususest ei toimi; seal, kus on täidesaatva võimu kummitemplist pseudoparlament; seal, kus kohtuvõim on täidesaatva võimu käepikendus ja otsustab, millised ajaloosündmused on aset leidnud, millised mitte.

Parlamentarism, päris parlamentaarne kord, küll paljude meelest tülikas, kulukas ja aeglane, on minu jaoks seaduste tegemiseks ja valitsuse moodustamiseks kõige õiglasem ja töökindlam viis, mis arvestab võimalikult paljude huvideid.

Muidugi, kõik rahvaesindajad ei saa ega peagi kõigile meeldima. Muidugi, kriitikaks annavad mõned neist ka ise põhjust, olgu siis tegemist promillide, kuluhüvitistega või lastetoatusega laiemalt.

Aga ma ei mõista jätkuvalt neid, kes igal aastal heidavad Vabariigi Presidendile ette, et ta kutsub meie riigi sünnipäeva vastuvõtule kõik Riigikogu liikmed. Iseseisvuse taastanud Eesti riigipead on just nii 24. veebruaril külalisi kutsunud ning loodan, et järgmine president jätkab

seda parlamentaarset demokraatiat rõhutavat tava. Ja nõustub minuga, kui asendasin kuningliku protokolliga, kus mitte-valitud välisdiplomaadid tulid tervitama enne meie riigi valitud esindajaid, vabariikliku protokolliga. Sest me oleme parlamentaarne riik.

Parlamenti kui institutsiooni ning parlamentaarsust kui põhimõtet tunnustades ei vähenda me sugugi oma põhjendatud nõudlikkust kõrgeima võimu kandja poolt valitud Riigikogu suhtes. Sest, mitte valitsus ei otsusta parlamendi eest, vaid seadusandja seisab täitevvõimu kohal. See on parlamentarismi sisu ja olemus. Täpselt nii, nagu me soovime, et täitevvõim selgitaks enda otsuseid ja sõltumatu kohtuvõimu lahendid oleksid mõistetavad tavakodanikulegi, tahavad valijad aru saada parlamendis tehtud valikutest.

See on eriti oluline praegu, mil avalikes aruteludes – mitte ainult Eestis, vaid Euroopas ja teisel pool Atlanditki – enam faktid sageli ei loe, neid eiratakse või kasutatakse argumentidena valetamist. Minu jaoks on see osa Riigikogu liikme personaalsest vastutusest. Ühelt poolt mõjutab iga teie nupulevajutus siin saalis, sõltumata mis värvi on nupp, vähemalt 1,3 miljonit inimest väljaspool parlamendisaali. Ja teisalt peaks ka teie sõnal, selgitusel, olema samasugune roll.

Te teate, mis ootab Riigikogu uuel tööaastal. Haigekassa olukord ja meie vananevale ühiskonnale arstiabi kestlik tagamine. Eesti põllumajanduse konkurentsivõime ka keerulistel aegadel. Majanduse elavdamine. Inimeste toimetulek. Avaliku sektori maakondadesse hajutamine ja maakonnakeskustesse elu jätmise, vaidlused ainult nelja tõmbepunkti ümber, haldusreform, riigireformi tulevik laiemalt. Maksupoliitika võimalikud muudatused ja Eesti lähiümbrust arvestavate aktsiisimäärade kujundamine. Pagulaste lõimumine. E-Eesti ja kiire internetiühenduse jõudmine senisest rohkemate inimesteni.

Ning selle kõige kõrval, minu arvates enamasti olulisemaltki, välis- ja julgeolekupoliitikaga seotud teemad. Brexiti mõju ja Euroopa Liidu tulevik. Euroopa jätkuvalt keeruline julgeolekupilt. Kestev rändekriis. Populismi levik.

Loetelu, mõistagi, pole lõplik. Euroopa Liitu ja NATO-sse kuuluv Eesti parlament tegeleb kõigega, mis meid ümbritseb ja mõjutab, siin kodus ja kaugemalgi. Piltlikult öeldes on teie töölaudadel kõik alates Euroopa Liidu eesistumise teemadest kuni sõidueksami võimaluste piiramiseni maakonnakeskustes.

See on parlamentaarse riigi parlamendi roll, mida iseloomustab ka valitsusliidu ja opositsiooni mõistlik koostöö, lisaks igapäevane suhtlemine vabakonnaga. Tugev ja vajadusel häälekalt kitsaskohtadele tähelepanu osutav kodanikuühiskond ei asenda kunagi parlamenti, aga on toimivas demokraatias parlamendile toeks ja hädavajalik.

Head Riigikogu liikmed!

Kaks nädalat tagasi toimusid põhiseaduse kohaselt parlamendis järgmise Vabariigi Presidendi valimise kolm vooru, kahjuks edutult. Vähem kui kahe nädala pärast koguneb valimiskogu ning juba arutavad poliitikud ja ajakirjanikud, et sealgi ei pruugi uus president saada valitud ning kõik tuleb tagasi Riigikogusse.

Ma kahtlen, kas siis oleks Eestis põhiseaduslik kriis. Küll aga läheks see vastuvoolu põhiseaduse mõttega. Ka saaks kahjustatud võimu – selle mõiste kõige avaramas tähenduses – usaldusväärsus, nõrgeneks ka uue riigipea stardipaku tugevus. Sest asjade selline käik annaks hoogu neile, kes näevad kõikjal poliitikas hämaraid sobinguid ja tumedaid salakokkuleppeid.

Ometi pole ma nõus, et presidendi valimise korda peaks põhimõtteliselt muutma. Parlamentaarne riigi presidendi volitused ei toeta tema otsevalimist. Siis eviks täidesaatva võimuta president otsemandaati, ent täidesaatval võimul – valitsusel – oleks vaid kaudne mandaat. See viib peaaegu alati ebastabiilse valitsemiseni või vähemalt tõsiste pädevusprobleemideni.

Avalikkusele tundmatut inimest Eestis presidendiks ei valita, seega on ebaoluline ka jutt, millal kellegi kandidatuur ametlikult registreeritakse. Kandidaatide kirglikud debatid viimastel kuudel vaid kinnitavad seda.

Küll aga kutsun teid kaaluma, kas valimiskogu teine voor ei peaks lõppema igal juhul riigipea valimisega. Mis tähendaks enim hääli saanud kandidaadi võitu, mitte senist nõuet, et valituks saab kandidaat, kelle poolt on enamus hääletamisest osavõtnuid. Seda pole võimalik teha põhiseadust muutmata, mille eesmärk oleks vähendada oluliselt võimalikke mänge tühjade või rikitud hääletussedelitega.

Seni neli korda – aastatel 1996, 2001, 2006 ja 2011 – on Vabariigi President valitud nii nagu põhiseaduse säte ja ka mõte seda ette näevad. Need, kes on presidendivalimisi üritanud kasutada enda erakonna või mõne inimese iludusvõistlusena, on läbi kukkunud. Eesti põhiseaduse mõte ei vaata presidendivalimisi kui iludusvõistlust või meelelahutussaadet koos joonistuskonkursiga, vaid kui erakondade avalikku kokku leppimist, et valida riigipea.

Ma ei varjanud, et pidasin õigeks järgmise Vabariigi Presidendi valimist juba Riigikogus. Siin vajalikku poliitilist kokkulepet erakondade vahel paraku ei tekkinud. Valimiskogus oleks kokkulepe möödapääsmatu.

Vajame kokkulepet selleks, et valida president, kellel on parlamentaarsele riigile kohane poliitiline toetus, kes teab enda põhiseadusest tulenevat ametijuhendit ning seisab oma kogemuste ja mõistusega Eesti eest nii kodus kui ka välissuhtluses.

Presidendi kandidaadid on üldjoontes teada. Ma loodan väga, et näeme valimiskogus mitte kombineerimist ja ülekombineerimist, mitte äratagemist ja kellegi reitingule lisapunktide otsimist, vaid riigimehelikku otsustamist. Näeme valijameeste vastutustundlikku kokkulepet valida järgmine Vabariigi President 24. septembril. Ja see valik on kindlasti kõige õigem.

Jõudu tööle.